

በኢትዮጵያ የአፋር እና የአማራ ክልሎች የተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች እና ዓለም አቀፍ የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶች ላይ የተደረገ

ምርመራ ሪፖርት

አንኳር ጉዳዮች

የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን (ኢሰመኮ/ኮሚሽኑ) ከተባበሩት መንግሥታት የሰብአዊ መብቶች ጽሕፈት ቤት ጋር በመሆን በትግራይ ክልል ከተከሰተው ጦርነት ጋር በተያያዘ በተለይ በትግራይ ክልል እና በተወሰነ መጠን በሌሎች አካባቢዎችም ስለነበረው የሰብአዊ መብቶች ሁኔታ ጥቅምት 23 ቀን 2014 ዓ.ም. ያወጡት [የጣምራ ምርመራ ሪፖርት](#) ይታወሳል። የጣምራ ምርመራ ሪፖርቱ በጊዜ ረገድ በወቅቱ ለመሸፈን የቻለው ጦርነቱ ከተነሳበት ከጥቅምት 24 ቀን 2013 ዓ.ም. እስከ የፌዴራሉ መንግሥት የተናጠል ተኩስ ማቆም አድርጎ ከትግራይ ክልል መውጣቱን እስካስታወቀበት ሰኔ ወር 2013 ዓ.ም. ድረስ ብቻ ነበር።

በሐምሌ ወር 2013 ዓ.ም. የትግራይ ኃይሎች በአፋርና አማራ ክልሎች በከፈቱት ወታደራዊ ጥቃት በርካታ ቦታዎችን መቆጣጠራቸውን ተከትሎም ሰፊ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ተከስተዋል።

ኢሰመኮ ከመስከረም እስከ ታኅሣሥ ወር 2014 ዓ.ም. ድረስ ባሰማራው የሰብአዊ መብቶች ምርመራ ቡድንና ተከታታይ የምርመራ ስልቶች በአፋርና አማራ ክልሎች ተስፋፋቶ በቆየው ጦርነት የተከሰቱ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶችን መርምሯል። በጦርነቱ ተሳታፊ የነበሩት ወገኖች በአንድ በኩል የትግራይ ኃይሎችና ተባባሪ ሚሊሺያዎች (በአንዳንድ አካባቢዎች የኦሮሞ ነጻነት ሠራዊት ወይም በተለምዶ አነግ ሸኔ በመባል የሚጠሩትን ታጣቂ ኃይሎችን ጨምሮ) እና በሌላ በኩል የኢትዮጵያ መንግሥት የፀጥታ ኃይሎች (የኢፌዴሪ መከላከያ ሠራዊትና ሌሎች የፀጥታ አካሎች፣ የአማራ እና የአፋር ክልል የፀጥታ ኃይሎችንና ተባባሪ ሚሊሺያዎችን ጨምሮ) ሲሆኑ፤ ምርመራው በጦርነቱ ተሳታፊ ወገኖችና ተባባሪ ተዋጊዎች ተፈጻሚ የተባሉ የሰብአዊ መብቶች እና የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶችን ይመለከታል።

በተጨማሪም የዚህ ምርመራ ዋና ትኩረት በአፋርና አማራ ክልሎች ላይ ቢሆንም፤ በተወሰነ መጠን በትግራይ ክልል የተፈጸሙ የአየር ጥቃቶችን በሚመለከትም ኢሰመኮ ክትትል እና ምርመራ አድርጓል።

የምርመራው ዋና ዓላማ በጦርነቱ ተሳታፊ ኃይሎች በሲቪል ሰዎች ላይ የተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች እና የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶችን ከነፃታዊ እንድንመለከት መለየት ነው። የምርመራውን ግኝቶች መሰረት በማድረግ

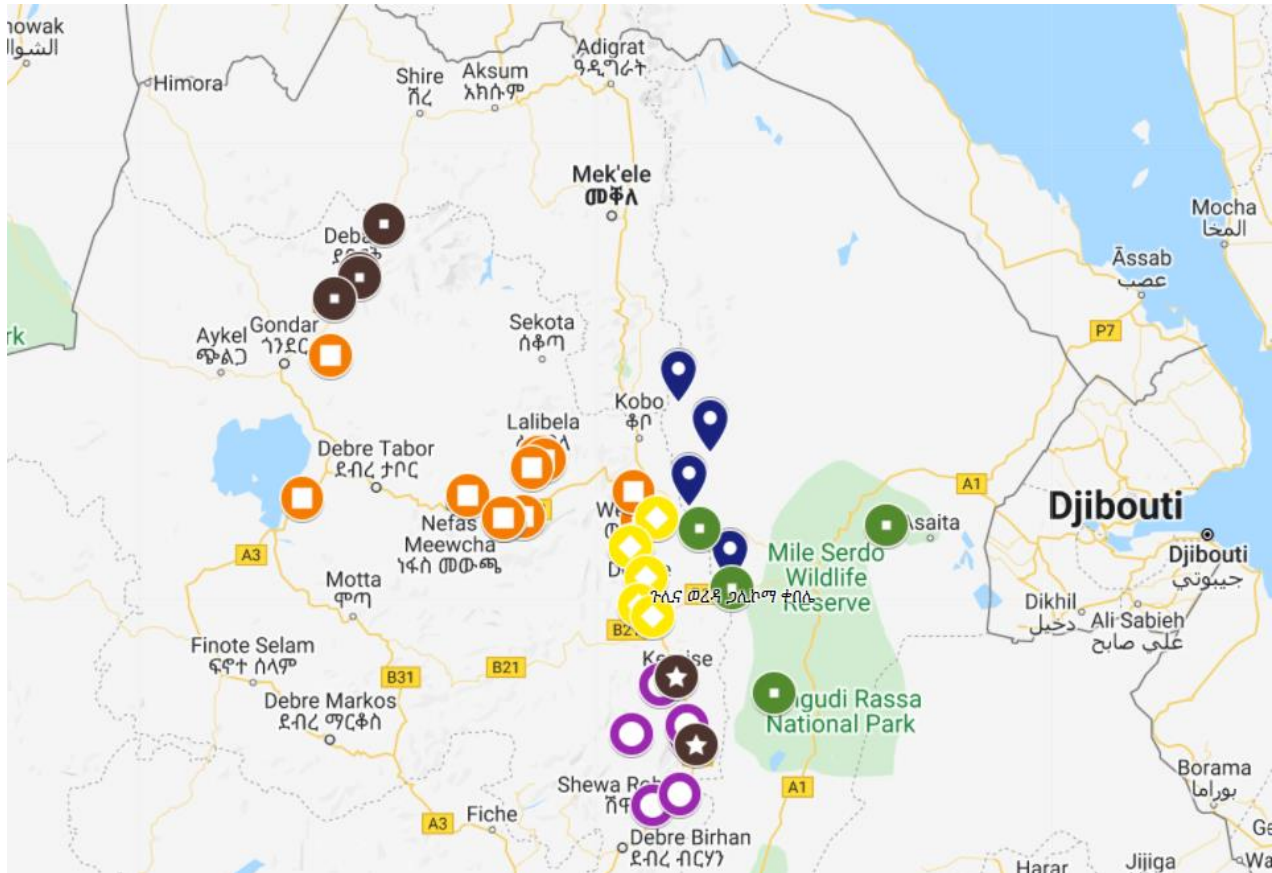

ኮሚሽኑ የሚሰጣቸው ምክረ ሃሳቦች የመብት ጥሰቶችን የፈጸሙ ሰዎችና ቡድኖችን ተጠያቂነት ለማረጋገጥ የሚደረጉ ጥረቶችን ማገዝ፤ ተጎጂዎች ፍትሕ እና ተገቢውን የካሳ እና መልሶ መቋቋም ድጋፍ እንዲያገኙ ማስቻል እና ወደፊት ተመሳሳይ ጥሰቶች ዳግም እንዳይፈጸሙ ማስቻል ነው።

በአጠቃላይ 29 አባሎች የነበሩት የኢሰመኮ የምርመራ ቡድን በአፋርና በአማራ ክልሎች በጦርነቱ በተጎዱ በርካታ ቦታዎች በአካል በመገኘት ምርመራ አድርጓል።

በአፋር ክልል	
ፈንቲ ረሱ ዞን	የያሎና እዋ ወረዳዎችን፣ በአውራ ወረዳ ደራይቱ ከተማን፣ በጉሊና ወረዳ ጋሊኮማ ቀበሌ፤
በኪልበቲ ረሱ ዞን	አባኣላ ወረዳን፣ በበርሃሌ ወረዳ ኩሱርቱ፣ አሰዳ እና አደአርዋ፣
በአውሲ ረሱ ዞን	በአዳኦር ወረዳ ቡርቃ፣ ዋኦንቱ እና ፍርሳ ቀበሌዎች እና የጭፍራ ከተማ፣
በአማራ ክልል	
ሰሜን ጎንደር ዞን	ደባርቅ ወረዳ፣ ድብ ባሕር ንዑስ ወረዳን፣ በዛ ቀጠና (አዲጋግራ፣ አብርሃም እና አዳጋር ቀበሌዎችን)፣ ዳባት ወረዳ ጭና ቀበሌ፣ በአዲ አርቃይ ወረዳ የዛሬማ ንዑስ ወረዳ፣
በሰሜን ወሎ ዞን	የጋሸና እና አርቢት ከተሞች፣ በዋድላ ወረዳ የሐሙሲት ከተማ፣ በላስታ ወረዳ የዳቦ፣ ድብኮ እና ሹምሸሃን፣ ላሊበላ ከተሞችን እንዲሁም በመቄት ወረዳ የደብረዘቢጥ ቀበሌን፣ ጣጃ እና ፍላቂትና ገረገራ ከተሞችን፣ መርሳ፣ ወልዲያ፣
በደቡብ ወሎ ዞን	አምባሰል ወረዳ የወረባቡ እና ተሁለደሬ ወረዳዎችን፣ በአምባሰል ወረዳ የውጫሌ ከተማን፣ ሃይቅ፣ ደሴ እና ከምባልቻ ከተሞች፣
በሰሜን ሸዋ ዞን	የአጣዬ ከተማን ካራቆሬ ቀበሌን በመንዝ ጌራ ምድር ወረዳ የመሃል ሜዳ ከተማን፣ መዘዘ ንዑስ ወረዳን፣ የቀወት ወረዳ የለን ቀበሌ እና ሸዋ ሮቢት ከተማን፣ አንጻኪያ ገምዛ ወረዳ፣
በኦሮሞ ብሔረሰብ አስተዳደር ዞን	የደዋ ጫፋ ወረዳ፣ ከሚሴ እና ሰንበቴ ከተሞች

እንዲሁም በትግራይ ክልል ደቡብ ምሥራቅ ዞን እንደርታ ወረዳ ደብረናዝሬት ጣብያ ቶጎጓ ጎጥ እና መቀሌ አካባቢዎች የተፈጸሙ የአየር ጥቃቶችን በሚመለከት እና የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦትን በሚመለከት በተለያዩ ጊዜያት ከተጎጂዎች፣ ከምስክሮች እና ከሚመለከታቸው ምንጮች መረጃዎችና ማስረጃዎችን ሰብስቧል።

1 በምርመራው የተሸፈኑ አካባቢዎች

ኮሚሽኑ በዚህ የምርመራ ሂደት በአጠቃላይ 427 ሚስጥራዊ ቃለ መጠይቆችን፣ ከልዩ ልዩ መንግሥታዊ መሥሪያ ቤቶችና ኃላፊዎች ጋር 136 ስብሰባዎችን እና ከሀገር ውስጥ ተፈናቃዮች፣ ከሃይማኖት መሪዎች እና ከሀገር ሽማግሌዎች ጋር 12 የቡድን ውይይቶችን ያደረገ ሲሆን፤ ይህም ተጎጂዎችን፣ የተጎጂ ቤተሰቦች፣ የየአካባቢው ነዋሪዎችና የዓይን ምሰክሮችን፣ የሆስፒታልና ጤና ተቋም ባለሙያዎች፣ የእርዳታ ድርጅቶችና፣ ሲቪል ማኅበራትን ይጨምራል። ከዚህ በተጨማሪም ኮሚሽኑ ለምርመራው ስራ የሚያስፈልጉትን መረጃዎችና የሰነድ ማስረጃዎች ጭምር ጉዳዩ ከሚመለከታቸው ልዩ ልዩ መንግሥታዊና መንግሥታዊ ካልሆኑ ምንጮች ሰብስቧል።

ኮሚሽኑ ምርመራውን ያካሄደው አግባብነት ያላቸው ዓለም አቀፍ የሕግ ማዕቀፎችን በተለይም በዓለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ሕጎች፣ በሰብአዊነት ሕጎች ወይም ዓለም አቀፍ የጦርነት ሕጎች፣ በዓለም አቀፍ የወንጀል ሕግ፣ በሌሎችም ዓለም አቀፍ መርሆዎች እና በኢትዮጵያ ብሔራዊ ሕግጋት መሰረት ነው። ኢሰመኮ በሰብሰባቸው መረጃዎችና ማስረጃዎች መነሻነት ግኝቶች ወይም ድምዳሜዎች ላይ ለመድረስ የተጠቀመው የማስረጃ ምዘና ስልት፤ በተመሳሳይ የሰብአዊ መብቶች ሁኔታ ምርመራዎች ጥቅም ላይ የሚለውን “ምክንያታዊ አሳማኝነት” (reasonable grounds to believe) የተሰኘውን የማስረጃ ምዘና ስልት ነው።

ይህ ሪፖርት ጦርነት በተካሄደባቸው አካባቢዎች የተፈጸሙ ሁሉንም ጥሰቶችን የሚሸፍን አይደለም። ሆኖም ምርመራው በተከናወነባቸው ስፍራዎች የተፈጸሙ ዋና ዋና የሰብአዊ መብቶች እና የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶች ዋና ጠባዮችና ሁኔታዎችን እና አጠቃላይ የጥሰት ዓይነቶችን ወካይ በሆነ መልኩ አካትቷል።

የምርመራው ግኝቶች

ከጥቅምት 23 ቀን 2013 ዓ.ም. ጀምሮ በትግራይ ኃይሎችና በመከላከያ ሠራዊት መካከል የተጀመረው የትጥቅ ግጭት ለወራት ከቀጠለ በኋላ፤ ሰኔ 21 ቀን 2013 ዓ.ም. የፌዴራሉ መንግሥት የተናጠል ተኩስ ማቆም ማድረጉን አሳውቆ ከትግራይ ክልል ዋና ከተማ መቀሌና አብዛኛው የትግራይ አካባቢዎች ለቅቆ ወጣ። የትግራይ ኃይሎችም በተከታይ ቀኖች የመቀሌን ከተማና ሌሎችም የተለቀቁ የትግራይ ክልል ቦታዎችን መቆጣጠራቸውን አሳወቁ።

ከሐምሌ ወር 2013 ዓ.ም. ጀምሮ የትግራይ ኃይሎች በአጎራባች የአፋርና አማራ ክልል አካባቢዎች ላይ በከፈቱት ወታደራዊ ጥቃት በርካታ ቦታዎችን መቆጣጠር ጀመሩ። እስከ ጥቅምት ወር 2014 ዓ.ም. ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ የትግራይ ኃይሎች ከአነግ ሸኔ ጋር ትብብር የፈጠሩ መሆኑንም በማሳወቅ ጭምር በአፋርና አማራ ክልሎች በርካታ ቦታዎችን ተቆጣጥረው ቆይተው ነበር። ከኅዳር ወር 2014 ዓ.ም. ጀምሮ የፌዴራሉ መንግሥት ከክልሎቹ መስተዳደሮች ጋር በመቀናጀት በከፈቱት መጠነ ሰፊ የመልሶ ማጥቃት እርምጃ፤ የትግራይ ኃይሎችና አነግ ሸኔ በአፋርና አማራ ክልል ተቆጣጥረዋቸው ከነበሩ ቦታዎች ወጥተው በፌዴራሉ መንግሥትና የክልሉ መስተዳደሮች ቁጥጥር ስር ውለዋል። ይህ ሪፖርት እስከተዘጋጀበት ጊዜ ድረስ የትግራይ ኃይሎች በጥር ወር 2014 ዓ.ም. ጀምሮ በአፋር ክልል ዳግም በከፈቱት ወታደራዊ ጥቃት 5 ወረዳዎችንና የአብአላ ከተማን ተቆጣጥረው ይገኛሉ።

ጦርነቱ በአብዛኛው ሲቪል ሰዎች በሚኖሩባቸው የከተማ እና ገጠራማ አካባቢዎች በመካሄዱ በጦርነቱ ተሳታፊ ኃይሎች በተወሰዱ የኃይል እርምጃዎች ምክንያት ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ሲቪል ሰዎች ሞተዋል፤ ለአካል እና ለሥነልቦና ጉዳት ተዳርገዋል፤ ጾታዊ እና ወሲባዊ ጥቃቶችም ተፈጽመውባቸዋል። እንዲሁም በንብረት ላይ በተለይም በትምህርት ቤቶች፣ ጤና ተቋማት፣ የመንግሥት አስተዳደር ተቋማት እና በመሰረተ ልማቶች ላይ ሰፊ ዘረፋ እና ውድመት ተከስቷል። በመቶ ሺህ የሚቆጠሩ ሰዎችም ከመኖሪያቸው ተፈናቅለው ለዘርፈ ብዙ ችግር ተጋልጠዋል። የኮሚሽኑ ምርመራ ግኝቶች በጦርነቱ ተሳታፊ ኃይሎች በተለያዩ ደረጃ የተፈጸሙ ሰፊ የሰብአዊ መብቶች እና የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶችን ያሳያሉ።

በሲቪል ሰዎች፣ ሲቪል ተቋማት እና ሌሎች ጥበቃ በሚደረግላቸው ሰዎች ላይ የደረሱ ጥቃቶች¹

በጦርነቱ ተሳታፊ የሆኑ ወገኖች በዓለም አቀፍ የሰብአዊነት ሕግ ልዩ ጥበቃ የሚደረግላቸው በሲቪል ሰዎች ላይ በተለይም በሴቶች፣ በሕፃናት፣ በአካል ጉዳተኞችና አረጋዊያን ጭምር እንዲሁም በሲቪል ሰዎች ቁሶች ላይ ተገቢው ጥንቃቄ ያልተደረገበት፣ የመለየት መርህን ያልተከተለና ያልተመጣጠነ ጥቃት ፈጽመዋል። ሲቪል ሰዎችን

¹ Attacks on civilians and civilian objects which enjoy special protection under international humanitarian law

እንደከለላ በመጠቀም በመኖሪያ ቤቶች እና በከተሞች ውስጥ ጦርነት በማካሄድ በሲቪል ሰዎች ላይ ሞት፣ አካል ጉዳት እና የንብረት ውድመት እንዲከሰት አድርገዋል። በጦርነቱ ተሳታፊ የሆኑ ኃይሎች ዓለም አቀፍ የሰብአዊነት ሕግን በሚጥስ መልኩ ከባድ መሳሪያዎችን ተኩሰዋል፤ የአየር እና የድሮን ድብደባዎችን ፈጽመዋል። ኮሚሽኑ በአፋር እና በአማራ ክልሎች ምርመራ ባደረገባቸው ሥፍራዎች ሆነ ተብለው የተፈጸሙ ሕገወጥ ግድያዎችን ሳይጨምር፤ በጦርነት ውስጥ በሲቪል ሰዎች ላይ በደረሰ የሕይወትና የአካል ጉዳት ብቻ ቢያንስ 403 ሲቪል ሰዎች ለሞት እንዲሁም 309 ሲቪል ሰዎች ለቀላል እና ከባድ የአካል ጉዳት ተዳርገዋል።

ለምሳሌ የትግራይ ኃይሎች ሐምሌ 28 ቀን 2013 ዓ.ም. ከሌሊቱ 9:00 ሰዓት አካባቢ በአፋር ክልል ጋሊኮማ ቀበሌ የጋሊኮማ ተራራ ላይ ሰፍረው የነበሩ የአፋር ልዩ ኃይሎችን በሚያጠቁበት ወቅት ሲቪል ሰዎችን ሳይለዩ በፈጸሙት ጥቃት 27 ሕፃናትን ጨምሮ 107 ሲቪል ሰዎችን ገድለዋል፤ 35 ሰዎች ላይ ደግሞ የአካል ጉዳት አድርገዋል። ከዚህ በተጨማሪም የትግራይ ኃይሎች በአማራ ክልል እና በአፋር ክልል የሚገኙ በርካታ ከተሞችን ከመቆጣጠራቸው አስቀድሞ ከተሞች ላይ በተኮሷቸው ከባድ መሳሪያዎች ሲቪል ሰዎች እንዲሞቱ እና እንዲቆስሉ አድርገዋል፤ ጥበቃ ሊደረግላቸው የሚገባ የሲቪል ሰዎችን መኖሪያ ቤቶችን፣ የትምህርት፣ ጤና እና የሕዝብ አስተዳደር ተቋማትን እንዲሁም የሃይማኖት ተቋማትን አውድመዋል። የትግራይ ኃይሎች ከነሃሴ 12 እስከ 29 ቀን 2013 ዓ.ም. በደባርቅ ወረዳ የአዲጋግራ፣ የአብርሃም እና የአዳጋት ቀበሌዎችን በመያዝ፤ የአርሶ አደሮችን ቤት እንደ ምሽግ አድርገው በመዋጋታቸው በመከላከያ ሠራዊት በተተኮሱ ከባድ መሳሪያዎች 6 ሲቪል ሰዎች ተገድለዋል። የትግራይ ኃይሎች በአማራ ክልል በወረባቡ ወረዳ በቆዩባቸው ቀናት የተለያዩ ፈንጂዎችን ቀብረው እና በሜዳ ጥለው በመሄዳቸው 5 ሕፃናት ሲሞቱ፣ 1 ሕፃን አካል ጉዳት ደርሶባቸዋል።

በሌላ በኩል የመከላከያ ሠራዊት በአማራ ክልል ወልዲያ ከተማ ታኅሣሥ 9 ቀን 2014 ዓ.ም. ከቀኑ በግምት 9:00 ሰዓት ከሕዝብ ጋር ተቀላቅለው የነበሩ የትግራይ ኃይሎች ታጠቁዎች ላይ በፈጸሙት የድሮን ጥቃት በአንድ ሕንፃ በረንዳ ላይ ሻይ ቡና፣ ምግብ፣ ውሃ የሚሸጡ በተለምዶ 'ሱቅ በደረቴ' በመባል የሚጠሩ የጎዳና ላይ ነጋዴዎች እና አገልግሎት በመጠቀም ላይ የነበሩ 6 ሲቪል ሰዎች የተገደሉ ሲሆን 4 ሰዎች ደግሞ ቆስለዋል።

በሪፖርቱ ላይ በዝርዝር እንደተመለከተው የትግራይ ኃይሎች ሲቪል ሰዎችንና አካባቢዎችን እንደከለላ በመጠቀም፣ ፈንጂዎችን ያለልዩነትና ጉዳት በሚያደርስ መልክ በመጠቀም እንዲሁም ሁለቱም ተፋላሚ ወገኖች ሲቪል ሰዎችንና ተቋማትን ከጉዳት ለመከላከል ተገቢውንና የተሟላ ጥንቃቄ ባለማድረግ ባካሄዱት ጦርነት ለብዙ ሲቪል ሰዎች ሕይወት መጥፋት፣ የአካል ጉዳት፣ ንብረት እና መሰረተ ልማት ውድመት እና መፈናቀል ምክንያት ሆነዋል።

ሕገወጥና ከዳኝነት ውጪ የተፈጸመ ግድያ²

² Unlawful or extra-judicial killings

ኢሰመኮ ምርመራ ባደረገባቸው የአማራ እና የአፋር ክልል አካባቢዎች በጦርነቱ ተሳታፊ በሆኑ ኃይሎች በተለይም እና በዋነኝነት በትግራይ ኃይሎች ቢያንስ 346 ሲቪል ሰዎች በሕገወጥ መንገድ ተገድለዋል። የትግራይ ኃይሎች ይህን መሰሉን ሕገወጥ ግድያ ሲፈጽሙ ምክንያት ሲያደርጉ የነበረው ተጠቂዎችን “ለመንግሥት ኃይሎች ሰላይ ናችሁ፤ የግላችሁን የጦር መሳሪያ አምጡ፤ ንብረት እንዳይወሰድ ተከላክላችኋል፤ የመከላከያ፣ የልዩ ኃይል ወይም የፋኖ ታጣቂዎችን አግዛችኋል” ወይም “የት እንዳሉ ታውቃላችሁ” ወይም “የነዚህ አባላት የሆኑ ሰዎች ቤተሰብ ናችሁ” በሚል ምክንያትና፣ እንዲሁም አካባቢዎችን በሚቆጣጠሩበት ወቅት በትግራይ ኃይሎች ላይ ለደረሰባቸው ጥቃት ወይም የትግራይ ታጣቂዎች እና ትግራይ ላይ ለደረሰ ሞት እና ጉዳት የበቀል/አጻፋ እርምጃ መሆኑን ጭምር በግልጽ እየተናገሩ ብዙ ሲቪል ሰዎችን በጅምላ እና በነጠላ ገድለዋል። በተመሳሳይ የአነጻ ሽኔ ታጣቂዎች በተቆጣጠሯቸው ስፍራዎች በነበሩ የመንግሥት አስተዳደር ኃላፊዎች እና ቤተሰቦቻቸው ላይ እንዲሁም መንግሥትን ይደግፋሉ ያሏቸው ሲቪል ሰዎች ላይ ያነጣጠረ ግድያን ፈጽመዋል። በሌላ በኩል የመከላከያ ሠራዊት፣ የአማራ ልዩ ኃይል፣ ፋኖ እና ሚሊሺያዎችም የትግራይ ኃይሎች እና አነጻ ሽኔ አባላት ወይም ደጋፊ ናቸው በሚል የጠረጠሯቸው ሰዎች ላይ ሕገወጥና ከዳኝነት ውጪ የሆኑ ግድያዎችን ፈጽመዋል፤ የአካል ጉዳትም አድርሰዋል።

ከሕገወጥ ግድያዎች ውስጥ ለምሳሌ፤ የትግራይ ኃይሎች በአማራ ክልል ሰሜን ወሎ ዞን ዳባት ወረዳ ጭና ቀበሌ ከነሃሴ 24 እስከ 29 ቀን 2013 ዓ.ም. በቀበሌው በቆዩበት ወቅት ቢያንስ 47 ሲቪል ሰዎችን (41 ወንዶች እና 6 ሴቶች) ገድለዋል። ሚሺኖች በመኖሪያ ቤታቸው ውስጥ የተረሸኑ፣ እንዲሁም ተይዘው እጆቻቸውን ወደኃላ ታስረው የተገደሉ ሲሆን በተለይም የመንግሥት ኃይሎች ወደ ቀበሌው እየተቃረቡ በመምጣታቸው የትግራይ ኃይሎች ከአካባቢው ሲያፈገፍጉ በየቤቱ እና በየሰፈሩ ያገኛቸውን ነዋሪዎች እየገደሉ ሄደዋል። በተጨማሪም በሰሜን ሸዋ ዞን በአንጻሪ ገምዛ ወረዳ አሰላሌ ቀለበት ወንበር ቀበሌ አምቦውሃ ጎጥ ጎዳር 23 ቀን 2014 ዓ.ም. ለቀብር የተሰበሰቡ ሲቪል ሰዎች ላይ በመተኮስ እና ቤት ለቤት በመግባት 40 ሲቪል ሰዎችን ገድለዋል። ጥቅምት 24 ቀን 2014 ዓ.ም. ከጠዋቱ 3:00 ሰዓት በአፋር ክልል ካሳጊታ ከተማ አትኮማ አካባቢ የ9 ዓመት ሕፃን እና የ18 ዓመት ወጣት ሴት በትግራይ ኃይሎች ደረት እና ጭንቅላታቸው ላይ በጥይት ተመትተው ተገድለዋል። በአጣጣይ ከተማ የ01 ቀበሌ ጎዳር 14 ቀን 2014 ዓ.ም. የአነጻ ሽኔ ታጣቂዎች የቀበሌው አመራር የነበሩ ግለሰብን አባት እና ወንድም ልጃችሁን አምጡ በሚል ከያዟቸው በኃላ ልዩ ስሙ ቆሮ ከሚባል ቦታ ላይ ገድለዋቸዋል።

በሌላ በኩል በአማራ ክልል የኦሮሞ ብሔረሰብ አስተዳደር ዞን ደዋ ጭፋ ወረዳ ልዩ ቦታው እንቶሊ አካባቢ በታኅሣሥ ወር 2014 ዓ.ም. የመከላከያ ሠራዊት ወታደሮች ቁጥራቸው ወደ 30 የሚጠጉ ሰዎችን በጅምላ በጥይት ደብድበው ገድለዋል። ጎዳር 21 ቀን 2014 ዓ.ም. በአማራ ክልል በሰሜን ወሎ ዞን በላስታ ወረዳ 024 ቀበሌ ዳባ ከተማ የአማራ ልዩ ኃይል አባላት የትግራይ ኃይሎችን ቀልባችኋል በሚል የተዘጋ መኖሪያ ቤት ላይ ተኩሰው አንድ እናትን ግራ እግሯ ላይ፤ ሕጻን ልጇን ደግሞ ግራ እጇ ላይ በጥይት የመቷት ሲሆን፤ ሕጻኗ ሕክምና በማጣቷ ደም ፈሷት ሞታለች። በሸዋ ሮቢት ከተማ ጎዳር 23 ቀን 2014 ዓ.ም. የትግራይ ኃይሎችን ደግፋችኋል በሚል አራት ወንድ የትግራይ ተወላጅ የሆኑ ሲቪል ሰዎች በፋኖና በአርሶ አደር ታጣቂዎች ተገድለዋል።

የጭካኔ፣ ኢሰብአዊና አዋራጅ አያያዝና ቅጣት³

የትግራይ ኃይሎች በቁጥጥራቸው ስር በገቡ የአፋር እና አማራ ክልል አካባቢዎች ነዋሪዎችን ገንዘብ አምጡ፣ መረጃ አምጡ፣ የደበቃችሁትን መሳሪያ አውጡ፣ በሚሉና የመሳሰሉ ምክንያቶች በሲቪል ሰዎች ላይ በጭካኔ የመደብደብ፣ የማዋረድ እና የማሰቃየት ተግባር ፈጽመዋል። ለምሳሌ በጋሽና ከተማ ኅዳር 3 ቀን 2014 ዓ.ም. የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች አንድ ግለሰብን ገንዘብ እንዲሰጣቸው ለማስገደድ ከደበደቡት በኋላ በወንዝ ውሃ ውስጥ በመድፈቅ አሰቃይተዋል፤ እግሩ ላይ ሚስማር መትተው አሰቃይተዋል እንዲሁም ብልቱን በካራ ተልትለዋል። ወደ ተገጂው ቤት በመሄድ ገንዘቡን ከወሰዱ በኋላም ሚስቱን በመደብደብ አሰቃይተዋል። ሐምሌ 29 ቀን 2013 ዓ.ም. በአማራ ክልል ወረባቤ ወረዳ ቀበሌ 020 የትግራይ ኃይሎች የ20 ዓመት ወጣት እንስሳትን በመጠበቅ ላይ እያለ “የሶዶማ አካባቢ ተዋጊዎችን ትመስላለህ” በሚል ድብደባ እና ማሰቃየት ካደረሱበት በኋላ በጥይት ተኩሰው ገድለውታል። የትግራይ ኃይሎች በወረዳው 6 ቀበሌዎች ውስጥ በ10 ሰዎች (8 ወንዶች እና 2 ሴቶች) ላይ ድብደባ እና የአካል ጉዳት አድርሰዋል። የአካል ጉዳት ካደረሰባቸው መካከል በቀበሌ 018 ነዋሪ የሆነ የ30 ዓመት ወጣት ሐምሌ 25 ቀን 2013 ዓ.ም የትግራይ ኃይሎች ከቤቱ በመውሰድ እግሩን እና እጁን ገልብጠው በማሰር እስከ ነሃሴ 30 ቀን 2013 ዓ.ም ድረስ ታስሮ በቆየበት ወቅት በተለያዩ ጊዜ ድብደባ የፈጸሙበት ሲሆን በድብደባውም ጉዳት እንደደረሰበት ለማረጋገጥ ተችሏል።

የዘፈቀደ እስር፣ ጠለፋ እና አስገድዶ አስገድዶ መሰወር⁴

የጦርነቱ ተሳታፊ ኃይሎች ዓለም አቀፍ ሰብአዊ መብቶችን እና የሰብአዊነት ሕጎችን ድንጋጌ በሚጥስ መልኩ የዘፈቀደ እስር፣ ጠለፋ እና አስገድዶ መሰወር ፈጽመዋል። የትግራይ ኃይሎች ዓለም አቀፍ የጦር ወንጀልን እና በሰብአዊነት ላይ የተፈጸመ ወንጀልን ሊያቋቁም በሚችል መልኩ የእገታ እና አስገድዶ መሰወር ተግባራትን የፈጸሙ ሲሆን፣ የፌዴራል፣ አማራ እና የአፋር ክልል የፀጥታ ኃይሎች በአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ ዐውድ ውስጥም ቢሆን የጥብቅ አስፈላጊነት፣ ተመጣጣኝነት እና ከመድልዎ ነፃ መሆን መርሆዎች ከሚፈቅዱት ውጪ መጠነ ሰፊ የዘፈቀደ እስር ፈጽመዋል።

በአማራ ክልል ዳቦ ከተማ ኅዳር 4 ቀን 2014 ዓ.ም. “የአመራርና የሚሊሺያ ስምና ቤት ጠቁም” በማለት በትግራይ ኃይሎች የተያዘ አንድ ሰው ቀኑን ሙሉ በገመድ ከዛፍ ጋር እንደታሰረ፣ ከሌሊቱ ስድስት ሰዓት ተፈቶ ባዶ ቤት ያለምግብ አሳድረውት፤ በነጋታው ከሌላ ታሳሪ ጋር በግዳጅ ተወስደው ታጣቂዎቹ በሚሄዱበት ሁሉ የጦር መሳሪያና ጥይት ሲያሸክሟቸው እና ውሃ ሲያስቀዷቸው ቆይተው ከሦስት ሰዓት በኋላ እንደተለቀቁ ለኮሚሽኑ አስረድቷል። በአፋር ክልል ቡርቃ ቀበሌ ሙዴና አካባቢ ለገበያ የመጡ 8 ሰዎች በትግራይ ኃይሎች በግዳጅ የተወሰዱ ሲሆን ኮሚሽኑ ምርመራውን እስካከናወነበት ጊዜ ድረስ ቤተሰቦቻቸው ያሉበትን አያውቁም።

³ Torture and other cruel, inhuman, and degrading treatment or punishment
⁴ Arbitrary detentions, abduction, and enforced disappearances

ከታገቱ በኋላ ኢሰብአዊ ድርጊት የተፈጸመባቸው እና የተገደሉም ይገኙበታል። ለምሳሌ የትግራይ ኃይሎች አጣዬ ከተማን ኅዳር 6 ቀን 2014 ዓ.ም ሲቆጣጠሩ 01 ቀበሌ ነዋሪ የነበሩ አንድ ነጋዴ ቤት በመግባት እና ግለሰቡን በማግት ለ5 ቀናት ከቆዩ በኋላ አጣዬ ከተማ ቀበሌ 01 ልዩ ስሙ ኤፌሶን ቁጥር 2 ትምህርት ቤት ውስጥ «ፋኖ ትቀልባለህ፣ ወታደር ታበላለህ፣ ቤትህ የወታደር ካምፕ ነው» በሚል ምክንያት ኅዳር 10 ቀን 2014 ዓ.ም. ለአነግ ሸኔ ታጣቂዎች አሳልፈው ሰጥተዋቸው ኅዳር 13 ቀን 2014 ዓ.ም. ጃራ ዎታ በሚባል ቦታ ላይ ተገድለዋል።

በሌላ በኩል የፌዴራል እና የክልል መንግሥታት ከትግራይ ኃይሎች ጋር ሊተባበሩ ይችላሉ፤ የፀጥታ ስጋት ናቸው በሚል በሺዎች የሚቆጠሩ በተለይ የትግራይ ተወላጆችን በአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ ወቅት ተፈጻሚነት ካላቸው የሰብአዊ መብቶች መርሆዎች ውጪ አስረው አቆይተዋል፤ በርካቶችም ያሉበት ሳይታወቅ፤ የቤተሰብ እና የሕግ ባለሙያ ጉብኝት ተነፍገው ለወራት ቆይተው ነበር።

ወሲባዊ እና ጾታዊ ጥቃቶች⁵

የትግራይ ኃይሎች በአፋርና አማራ ክልሎች የሚገኙ ቦታዎችን ተቆጣጥረው በቆዩበት ጊዜ መጠነ ሰፊ፣ ጭካኔ የተሞላበትና እና ስልታዊ የሆነ በተናጠል እና በቡድን የተፈጸመ የአስገድዶ መድፈር ጥቃት በሴቶች፣ በሕፃናት ሴቶችና አረጋዊያን ሴቶች ላይ አድርሰዋል።

ለምሳሌ በደቡብ ጎንደር ዞን ጋይንት ወረዳ ንፋስ መውጫ ከተማ ሁለት የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች አስገድደው ደፍረዋት ብዙ ደም የፈሰሰት ሴት በጓደኛዋ ቤት ስታገግም ቆይታ ከአንድ ሳምንት በኋላ ወደ አክስቷ ቤት ስትሄድ በመንገድ ያገኛት ሌሎች የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በድጋሚ አስገድደው ሊደፍሯት ሲወስዷት ስለነበረው ሁኔታ ስታስረዳ፡

“አንደኛው ታጣቂ ሊደፍረኝ ሱሪዬን ሲያወልቅ ደም ሲመለከት አስጠላሁት እና ተፋብኝ፤ ሰደበኝ እኔም ተስፋ ቆርጫ ራሴን ላጠፋ እያሰብኩ ስለነበር አልፈራሁትም፤ መልሼ ስሰድባው ተናዶ የጠመንጃውን አፈ ሙዝ በማህፀኔ ውስጥ ከተተው። ሕመሙ ከአቅም በላይ ስለነበር ራሴን ሳትኩ፡፡ ፡ አሁን ለፊስቱላ በሽታ ሕክምና እየተከታተልኩ ነው።” ብላለች።

በሸዋ ሮቢት ከተማ በትግራይ ኃይሎች የአስገድዶ መድፈር ጥቃት ከደረሰባቸው ተጎጂዎች መካከል የ34 ዓመት ሴት ጥቃቱ በተፈጸመባት ማግስት በገመድ ታንቃ ሞታ የተገነኙ ሲሆን፤ በደረሰባት ጥቃት የተነሳ ሕይወቷን አጥፍታ ሊሆን እንደሚችል ይገመታል።

በአማራ ክልል ሀይቅ ከተማ ነዋሪ የሆነች ተጎጂ አራት የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች እየተፈራረቁ የአስገድዶ መድፈር ጥቃት ፈጽመውባት መንግሥት ቦታውን ከተቆጣጠረ በኋላ ሕክምና ስታደርግ በተላላፊ በሽታ መያዟ የተነገራት መሆኑን አስረድታለች።

⁵ Sexual and gender-based violence (SGBV)

በመሀል ሜዳ መንዝ ጌራ ምድር ወረዳ ቀበሌ 03 የቡድን አስገድዶ መድፈር ጥቃት የደረሰባት የ20 ዓመት ተጎጂ ቀኑን በማታስታውሰው ዕለት ሻይና ቡና ንግድ በምትሰራበትና በምትኖርበት የኮንቴይነር ቤት የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በመምጣት አብረዋት የነበሩትን የ80 ዓመት አባቷን አውጥተው ውጪ ግንድ ላይ አስረው የ2 ዓመት ሕፃን ልጇ ባለበት ለ3 እንደደፈሯት አስረድታለች።

በደባርቅ ወረዳ ድብባህር በትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በተደጋጋሚ አስገድዶ መድፈር ተጎጂ የሆነች ሴት ስታስረዳ

“በየተራ እየመጡ ይደፍሩኝ ነበር። ሲደፍሩኝ፣ የእናንተ ሰዎች የእኛን ሴቶች ለ10 ሆነው ነበር የሚደፍሩት ይሉኝ ነበር። እኛ እነሱን ለመበቀል ነው የመጣነው እንጂ በአክሊል ነበር የምንዳረው ይላሉ። እየተመላለሱ 15 ታጣቂዎች ደፍረውኛል” በማለት አስረድታለች።

በአፋር ክልል ፈንቲ ረሱ ዞን ያሎ ወረዳ ነዋሪ የሆነች ተጎጂ የትግራይ ኃይሎች ታጣቂ ቤቷ መጥቶ የባሏን መሳሪያ እንድትሰጠው ሲጠይቃት ባለቤቷ ምንም አይነት መሳሪያ እንደሌለው በመግለጹ ካራ አውጥቶ ሊወጋት ሲል ይተወኛል በሚል ብር እንደሰጠችውና ብሩን ከወሰደ በኋላ ግን በልጆቿ ፊት አስገድዶ እንደደፈራት አስረድታለች።

በአማራ ክልል ከሚሴ ከተማ የአነግ ሸኔ ታጣቂዎች የአስገድዶ መድፈር ጥቃት ፈጽመዋል። ጥቅምት 24 ቀን 2014 ዓ.ም. ለፍተሻ በገቡበት መኖሪያ ቤት የነበረችን ሴት ብሔሯ አማራ መሆኑን ጠይቀው ከተረዱ በኋላ ደብድበው በቡድን በመሆን አስገድደው ደፍረዋታል፤ ቤቷ ውስጥ የነበረ ገንዘብም ወስደውባታል።

የትግራይ ኃይሎች በሁለቱም ክልሎች ተቆጣጥረው በቆዩባቸው ስፍራዎች የቤት ለቤት ብርበራ ሲፈጽሙ እንደነበር እና ሴቶችን የመከላከያ፣ የአማራ ልዩ ኃይል እና የፋኖ ሚስት ናችሁ በማለት የማንገላታት፣ ምግብ እንዲያበስሉ የማስገደድ እና በተናጠልና በቡድን የአስገድዶ መድፈር ጥቃት ይፈጽሙባቸው እንደነበር ከሚሸኑ በርካታ ማስረጃዎች የሰበሰበ ሲሆን ቢያንስ በመቶዎች የሚቆጠሩ ሴቶች የጥቃቱ ሰለባ እንደሆኑ ይገመታል።

ሆኖም ተጎጂዎች የደረሰባቸው ወሲባዊ ጥቃት በማኅበረሰቡ ከታወቀ ሊደርስባቸው የሚችለውን መድሎ እና መገለል በመፍራት ብዙውን ጊዜ ጉዳታቸውን ለመናገር የማይፈልጉ በመሆኑ ከሚሸኑ ብዙ ተጎጂዎችን ለማነጋገር ባለመቻሉ የጥቃቱ ስፋት በዚህ ሪፖርት ከተመለከተው በእጅጉ ከፍተኛ እንደሚሆን ከሚሸኑ ያምናል።

በትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በአፋርና አማራ ክልሎች ተስፋፋተው የተፈጸሙ ፆታዊና ወሲባዊ ጥቃቶች የተጎጂዎችን እና የጥቃቱ ዓላማ የተደረጉ የማህበረሰብ ክፍሎችን ሰብአዊ ክብር ለመጉዳት እና ለማዋረድ፣ በአብዛኛው በሴቶች ላይ በሙሉ ያለልዩነት፣ አልፎ አልፎም አጥቂዎቹ ሆነ ብለው ለጥቃቱ ዓላማነት በመረጧቸው ሴቶች ላይ ሆነ ተብሎ ታቅዶ በግፍና በጭካኔ፣ በግልጽ የበቀል ስሜት፣ በቡድን አስገድዶ በመድፈር፣ ድርጊቱን ሆነ ተብሎ በቤተሰብ ፊት በመፈጸምና፣ ባዕድ ነገር (የጡብ መንጃ አፈ ሙዝ) በማህፀን በመክተት ጭምር፣ በታጣቂዎቹ ኃላፊዎች ይሁንታ እና ዝምታ የተፈጸመ በመሆኑ፤ የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በሴቶች ላይ የፈጸሙት ፆታዊና ወሲባዊ ጥቃትን ስልታዊ በሆነ መንገድ ለጦርነት አላማ እንዳዋሉት የሚያስረዳ ነው። እነዚህ የመብት ጥሰቶችም በጦርነት ዐውድ ውስጥ የተፈጸሙ በመሆናቸው የጦር ወንጀልም ሊሆኑ የሚችሉ ናቸው።

የሀገር ውስጥ ተፈናቃዮች⁶

በትግራይ ክልል የነበረው ጦርነት ወደ አገራቸው ክልሎች መስፋፋቱን ተከትሎ በተለይም የትግራይ ኃይሎች በአማራ እና አፋር ክልሎች የተለያዩ አካባቢዎችን ተቆጣጥረው በቆዩባቸው ወራት ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ነዋሪዎች ከቤታቸውና መኖሪያ አካባቢያቸው ተፈናቅለው ለከፍተኛ አካላዊ፣ ሥነልቦናዊ፣ ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ሌሎች ጉዳዮች ተዳርገዋል። በጦርነቱ ምክንያት በተፈጠረው የፀጥታ ስጋት እና በትግራይ ኃይሎች በተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች እና የንብረት ዝርፊያዎች ነዋሪዎች ከመኖሪያቸው እንዲፈናቀሉ ምክንያት ሆነዋል።

ተፈናቃዮች ከቤተሰቦቻቸው ጋር ከመለያየት በተጨማሪ፤ የምግብ፣ የአልባሳት፣ የመኝታ፣ የጤና አገልግሎቶች የመሳሰሉ የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦቶች የተሟሉላቸው ባለመሆኑ፤ በተለይም የሴቶች ንጽጽና መጠበቂያ፣ ለሕፃናት፣ ለአረጋውያን እና ለአካል ጉዳተኞች የተለየ እና የተሟላ አቅርቦት ባለመኖሩ ልዩ ድጋፍ የሚችሉትን የሕብረተሰብ ክፍሎች ችግር ይበልጥ አባብሶታል።

በርካታ ተፈናቃዮች ወደመኖሪያ አካባቢያቸው በተመለሱበት ወቅትም፤ የመኖሪያ ቤቶቻቸው እና ልዩ ልዩ ንብረታቸው፣ የእርሻ ማሳዎች እንዲሁም የአካባቢያቸው መሰረታዊ አገልግሎት ተቋማት በመዘረፋቸው እና በመውደማቸው ምክንያት ተመላሽ ተፈናቃዮች የምግብ እጥረት፣ የሕክምና አገልግሎት ማጣትን ጨምሮ ለተለያዩ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ችግሮች ተጋልጠዋል።

በንብረት ላይ የተፈጸመ ዘረፋ፣ ገፈፋ እና ውድመት⁷

በትግራይ ኃይሎች ቁጥጥር ስር በነበሩ እና ኮሚሽኑ ምርመራ ባደረገባቸው አብዛኛዎቹ አካባቢዎች በተደራጀ መልኩ የትግራይ ኃይሎች በመንግሥት አስተዳደር ተቋማት፣ የሕዝብ አገልግሎት ሰጪ ተቋማት (በተለይ የጤና ተቋማት እና የትምህርት ተቋማት)፣ በግል ንብረቶች እና በንግድ ተቋማት ላይ መጠነ ሰፊ ዘረፋ፣ ገፈፋ እና የንብረት ውድመት ፈጽመዋል። በተጨማሪም በአንዳንድ አካባቢዎች ሕግና ሥርዓት መፍረሱን ተከትሎ የተወሰኑ የአካባቢዎቹ ነዋሪዎች የሆኑ ሰዎችም በዝርፊያው ተግባር ተሳትፈዋል።

በአብዛኛዎቹ ምርመራ በተደረገባቸው አካባቢዎች የትግራይ ኃይሎች ሆነ ተብሎ በታቀደ፣ በተጠና፣ በተደራጀ መንገድ ስልታዊ የዘረፋና ገፈፋ ተግባር በተለይ የሕክምና መሳሪያ ቁሳቁስ፣ ማሽኖችን እና የቴክኖሎጂ መሳሪያዎችን በመዘረፍና በመግፈፍ፣ በመኪና በመጨን ወስደዋል።

በተለይም ከሆስፒታሎች እና የሕክምና መስጫ ተቋማት መድኃኒቶችን፣ እንደ ኤክስ ሬይ፣ አልትራ ሳውንድ፣ የደም መመርመሪያ፣ የላቦራቶሪ ማሽኒሮች፣ አምቡላንሶች እና ሌሎችም የሕክምና መሳሪያዎች ተዘርፈው

⁶ Internally Displaced Persons (IDPs)
⁷ Pillage, looting, and destruction of property

ተወስደዋል። በተለይ በሕክምና መሳሪያዎች እና ማሽኖች ላይ የተፈጸመው ዝርፊያ በባለሙያ እየታገዘና ማሽኖቹ በጥንቃቄ እየተፈቱና እየተነቀሉ ተወስደዋል።

በአማራ ክልል 40 ሆስፒታሎች፣ 453 ጤና ጣቢያዎች፣ እና 1850 የጤና ኬላዎች (በድምሩ በአማራ ክልል ብቻ 2343 የጤና ተቋማት)፤ እንዲሁም በአፋር ክልል 2 ሆስፒታሎች፣ 19 ጤና ጣቢያዎች እና 45 የጤና ኬላዎች (በድምሩ በአፋር ክልል 66 የጤና ተቋማት)፤ በአጠቃላይ በሁለቱ ክልሎች በ 2409 የጤና ተቋማት ላይ ጥቃት፣ ጉዳትና ዝርፊያ በመድረሱ አገልግሎታቸው ተቋርጧል። (ከጤና ሚኒስቴር የተገኘ መረጃ)⁸

በአማራ ክልል 1025 ትምህርት ቤቶች ሙሉ በሙሉ፤ 3082 ደግሞ በከፊል ወድመዋል። በአፋር ክልል 65 ትምህርት ቤቶች ሙሉ በሙሉ ሲወድሙ 138 ደግሞ በከፊል ወድመዋል። በአጠቃላይ በሁለቱ ክልሎች 1090 ት/ቤቶች ሙሉ በሙሉ 3,220 ደግሞ በከፊል ወድመዋል። (ከትምህርት ሚኒስቴር የተገኘ መረጃ)⁹

በፋይናንስ ተቋማት በተለይም በ18 የንግድ ባንኮች 346 ቅርንጫፎች ላይ በቢሊዮን ብርቶች የሚቆጠር ዘረፋ እና ውድመት ደርሷል። (ከኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ የተገኘ መረጃ)¹⁰

የትግራይ ኃይሎች በተቆጣጠሯቸው አንዳንድ አካባቢዎች የዘረፋ እና የንብረት ውድመት በፈጸሙባቸው የሕዝብ አስተዳደር ተቋማትና የግለሰብ ንብረቶች እንዲሁም ለወታደራዊ ካምፕ እና ሌሎች አገልግሎቶች የተጠቀሟቸው ትምህርት ቤቶች፣ ታሪካዊ ስፍራዎች እና ጤና ተቋማት ግድግዳዎች ላይ የስድብ መልዕክቶችን በመፃፍ እና በሕንጻዎች ወለል ላይ፣ ጠረጴዛና መሳሪያዎች እንዲሁም ወንበሮች ላይ ሆነ ተብሎ በመጸዳዳት ጭምር አበላሽተዋል። በዚህ ረገድ ጉዳት ከደረሰባቸው መካከል የደሴ ንጉስ ሚካኤል ቤተመንግሥት (አይጠየፍ አዳራሽ) የንጉስ ኢያሱ እልፍኝ አዳራሽ በሚል በሚጠራው ቤት ላይ እና በአጣጣሪ ከተማ ጤና ጣቢያ ላይ የደረሱት ብልሽቶች የሚጠቀሱ ናቸው።

ይህ ምርመራ በተመለከታቸው በአብዛኛዎቹ አካባቢዎች የበርካታ ሰዎች የንግድ መደብሮች እና የመኖሪያ ቤቶች የሚገኙ ከዕለት የምግብ ፍጆታና አልባሳት ጀምሮ እስከ ንግድ እቃዎች እና ሸቀጦች፤ አላቂ የምግብ ፍጆታዎች፣ እህሎች፣ የኤሌክትሮኒክስ እቃዎች፣ የቤት እንስሳትና ሰብሎች እንዲሁም ገንዘብ በትግራይ ኃይሎች ተዘርፈው ተወስደዋል፣ የቀንድ እና የጋማ ከብቶችን በጥይት መትተው ገድለዋል።

በሌላ በኩል በተለይም በአማራ ክልል የትግራይ ኃይሎች ተቆጣጥረዋቸው ከነበሩ ስፍራዎች ከለቀቁ በኋላ በአንዳንድ አካባቢዎች ከትግራይ ኃይሎች ጋር ተባብረዋል የተባሉ ሰዎች እና ለደኅንነታቸው በመስጋት ከተሞቹን ጥለው በሽሹ የትግራይ ተወላጆች ንብረቶች በልዩ ልዩ የመንግሥት ታጣቂዎችና በተወሰኑ የየአካባቢው ነዋሪ ሰዎች

⁸ ከጤና ሚኒስቴር በቀን 10/06/2014 በተላከ ደብዳቤ

⁹ ከትምህርት ሚኒስቴር በቀን 24/06/2014 በተላከ ደብዳቤ

¹⁰ ከኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ በቀን 24/06/2014 በተላከ ደብዳቤ

ተዘርፈዋል። በወቅቱ በስፍራው የነበሩ የፌደራል መንግሥት እና የአማራ ክልል የፀጥታ ኃይሎች በቂ ጥበቃና የመከላከል እርምጃ አልወሰዱም። ለምሳሌ በሸዋ ሮቢት ከተማ ውስጥ የትግራይ ተወላጆች መኖሪያ ቤቶች እና የንግድ ድርጅቶች በተወሰኑ የአካባቢው ነዋሪ ሰዎች ተዘርፈዋል። እንዲሁም በሰንበቴ ከተማ ጃራ ዋታ የገጠር ቀበሌ የፋኖ አባላት የሆኑ ሰዎች አንዳንድ መኖሪያ ቤቶችን እየሰበሩ መዝረፋቸውን፤ በአጣጣይ ከተማም የግለሰቦች ቤቶች ተሰብረው ዘረፉ መፈጸሙን ነዋሪዎች ለኮሚሽኑ አስረድተዋል።

የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት ክልከላ¹¹

በትግራይ፣ በአፋርና በአማራ ክልሎች ውስጥ በጦርነቱ ምክንያት ከፍተኛ ሰብአዊ ቀውስ የተከሰተ ሲሆን፣ የሰብአዊ እርዳታ ፍላጎት በከፍተኛ ደረጃ ጨምሯል። በተለይ በአፋር ክልል ጦርነቱ አሁንም በመቀጠሉ ምክንያት በአፋር እና ትግራይ ክልሎች ሰብአዊ እርዳታን ለማድረስ ከፍተኛ እንቅፋት ሆኗል። የጦርነቱ እና የጸጥታ መደፍረስ ሁኔታ ለሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት የፈጠረው እንቅፋት የሚታወቅ ቢሆንም፤ በተለይ ወደ ትግራይ ክልል የሚደርሰው ሰብአዊ እርዳታ ላይ በፌደራል መንግሥት እና በክልል መንግሥታት የሚደረጉ አስተዳደራዊና ቢሮክራሲያዊ መስፈርቶችና የስራ ሂደቶች አስፈላጊው እርዳታ በሚፈለገው መጠንና ፍጥነት እንዳይደርስ እንቅፋት ሆኗል።

የፌዴራል አደጋ ስጋት አመራር ኮሚሽን ለኢሰመኮ በሰጠው መረጃ እስከ ጥር 24 ቀን 2014 ዓ.ም. ድረስ ባለው ጊዜ የመንግሥትና የአጋር ድርጅቶችን የእርዳታ ስራ በማስተባበር ከ 8 ሚሊዮን በላይ ለሆኑ በጦርነቱ ምክንያት እርዳታ ላስፈለጋቸው ሰዎች የምግብና ሌሎች አይነት አስፈላጊ እርዳታዎች መቅረቡን፤ በፌዴራልም ሆነ በክልል መንግሥት እርዳታ እንዳይደርስ የተደረገ ክልከላ አለመኖሩንና ሆኖም በጸጥታ መደፍረስና በጦርነቱ ምክንያት የእርዳታ አቅርቦት መስተዳጎል እንደሚያጋጥም ገልጿል¹²።

የአፋርና የአማራ ክልል አንዳንድ አካባቢዎች በትግራይ ኃይሎች ቁጥጥር ስር በነበሩበት ወቅት ወደ ስፍራዎቹ መድረስ አስቸጋሪ የነበረ እና በተወሰነ መጠን ሲደርስ የነበረው ሰብአዊ እርዳታ በጣም ዝቅተኛ የነበረ ሲሆን፤ ለዚህም ዋናው ምክንያቶች የጦርነት ሁኔታው፣ የግጭቱ ተሳታፊ ኃይሎች ያስቀመጧቸው ኬላዎች እና በእርዳታ አቅርቦቱ እና ሰራተኞች ደኅንነት ላይ የነበረው ስጋት መሆኑ ይገለጻል። የአፋርና የአማራ ክልል አብዛኛዎቹ ስፍራዎች በፌደራል እና በክልሎቹ መንግሥታት ቁጥጥር ስር ከገቡ በኋላ የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት የተሻሻለ ቢሆንም ካለው ፍላጎት አንፃር በቂ እንዳልሆነ ኮሚሽኑ ተገንዝቧል።

ኢኮኖሚያዊ፣ ማኅበራዊና የባሕል መብቶች¹³

¹¹ Denial of access to humanitarian assistance
¹² የፌዴራል አደጋ ስጋት አመራር ኮሚሽን በቀን 16/06/2014 ቁጥር-H2-መመ-35/2 በተላከ ደብዳቤ
¹³ Economic, social, and cultural rights

ለዓመታት የተገነቡ የሕዝብ አገልግሎት መስጫ ተቋማት ላይ ከፍተኛ ውድመት በመድረሱ ምክንያት የሰዎች የጤና መብት፣ በቂ ምግብ፣ ውሃ እና የንጽሕና ሁኔታ የማግኘት እና የትምህርት መብቶች ላይ እንዲሁም እንደ የኤሌትሪክ ኃይል፣ ባንክ እና ስልክ የመሳሰሉ መሰረታዊ አገልግሎቶች አቅርቦት ላይ ጉዳት ደርሷል። የትግራይ ኃይሎች ከሐምሌ ወር 2013 ዓ.ም. ጀምሮ የአማራ እና አፋር ክልሎችን የተለያዩ አካባቢዎችን ተቆጣጥረው በቆዩባቸው ጊዜያት በመንግሥት ተቋማት እና በሕዝብ አገልግሎት መስጫ ተቋማት ላይ ከፍተኛ ጉዳት ደርሷል።

በነዋሪዎች የመኖሪያ ቤቶች፣ እርሻዎች እና የቤት እንስሳት ላይ ባደረሱት ዝርፊያና ውድመት ነዋሪዎቹን ለመጠለያና ለምግብ ችግር አጋልጠዋል። በተለይም በጤና እና ትምህርት ተቋማት ላይ በደረሰው ዝርፊያ፣ ውድመት እና ቃጠሎ የየአካባቢው ነዋሪዎች የጤና እና ትምህርት አገልግሎት ማግኘት እንዳይችሉ ያደረገ ሲሆን፣ በርካታ ነፍሰጡር እናቶች በሕክምና እጦት ሕይወታቸው አልፏል። ለአብነትም በአማራ ክልል መቄት ወረዳ ሸሆድ የመጀመሪያ ደረጃ ሆስፒታል በወረዳው የሚገኝ ብቸኛ ሆስፒታል ሲሆን በደረሰበት ሰፊ ዘረፋ እና ውድመት ምክንያት አገልግሎት መስጠት በማቆሙ በወረዳው 8 ነፍሰጡር እናቶች በሕክምና ማጣት ሕይወታቸው አልፏል።

በሕፃናት ላይ የተፈጸሙ ጥሰቶች¹⁴

በጦርነቱ በተጎዱ አካባቢዎች በጦርነቱ ተሳታፊ አካላት በተወሰዱ የኃይል እርምጃዎች ሕፃናት ለሞት፣ ለአካል እና ለሥነ ልቦና ጉዳት እንዲሁም ለወሲባዊ ጥቃት ተጋልጠዋል፤ የጤና፣ የትምህርት እና ሌሎች መሰረተ ልማቶች በመውደማቸው የጤና፣ የትምህርት እና በቂ የኑሮ ሁኔታ የማግኘት መብቶቻቸው ተጥሰዋል። ወላጆቻቸው እና ሌሎች የቤተሰብ አባላት ላይ የተፈጸሙ ግድያዎች፣ ፆታዊና ወሲባዊ ጥቃቶች፣ የአካል ጉዳቶች፣ እንዲሁም በርካታ ሲቪል ሰዎች በጦርነቱን ምክንያት የተፈናቀሉ በመሆኑ ካስከተለው ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ሥነልቦና ጉዳት በተጨማሪ፤ ሕፃናት ከቤተሰቦቻቸው ሊያገኙት ይገባ የነበረውን ጥበቃ እንዲያጡ ምክንያት ሆኗል። የሕክምና ተቋማት በመውደማቸው እና በመዘረፋቸው በቂ ሕክምና ለማግኘት ሳይችሉ ሕይወታቸው ያለፈ ሕፃናትም አሉ።

በጦርነቱ ተሳታፊ አካላት በተወሰዱ የኃይል እርምጃዎች በርካታ ሕፃናት ተገድለዋል፤ በአቅራቢያቸው ያሉ ሕክምና ተቋማት በመውደማቸው እና በመዘረፋቸው በቂ ሕክምና ለማግኘት ሳይችሉ ሕይወታቸው ያለፈ ሕፃናትም ነበሩ።

የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች በአማራ ክልል ጭና ቀበሌ አንድን አባት ከገደሉ በኋላ የ7 ዓመት ሕፃን ልጃቸውንም “ይህ አድጎ ነው የሚወጋን” ብለው በእናቱ ፊት በጥይት ተኩሰው ገድለዋል። በተዋጊ ኃይሎች በተፈጸሙ ሲቪል ሰዎችን ባልለዩ፣ ጥንቃቄ ባልታከለባቸው እና ተመጣጣኝ ባልሆኑ የከባድ መሳሪያ ጥቃቶች በርካታ ሕፃናት ተገድለዋል፤ የአካል ጉዳት ደርሶባቸዋል። በአማራ ክልል ሰሜን ወሎ ዞን ሐሙሲት ከተማ በመከላከያ ሠራዊት የተተኮሰ ከባድ መሳሪያ አንድ የ2ሁለት ዓመት ሕፃን እና አባት ሲገደሉ ሌሎች ሁለት የቤተሰብ አባላት ደግሞ ቆስለዋል። በዚህ ከተማ አካባቢ በመኖሪያ ቤት ላይ ያረፈ ሌላ ከባድ መሳሪያ የ5

¹⁴ Violations against children

እና የ16 ዓመት እህትማማቾችን ገድሏል። በአማራ ክልል ዳባት ወረዳ በድብ ባሕር ንዑስ ወረዳ እንጨት ለመልቀም የወጣችን የ14 ዓመት ታዳጊ ሕፃን ሁለት የትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች “የእናንተ ወታደሮች የእኛን እናቶች አእና እህቶች ደፍረዋል፤ ስለዚህ እናንተም መደፈር አለባችሁ” ብለው በጥሬ ከመቷት በኋላ አንደኛው ታጣቂ አስገድዶ እንደደፈራት ተጎጂዋ አስረድታለች።

የአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን¹⁵

በጦርነቱ ተፋላሚ ኃይሎች በተፈጸሙ የሰብአዊ መብቶች እና የሰብአዊነት ሕግ ጥሰቶች ምክንያት በርካታ አረጋውያን እና አካል ጉዳተኞች ተገድለዋል፤ የአካል እና የሥነ ልቦና ጉዳት ደርሶባቸዋል፤ እንዲሁም አረጋዊያን ሴቶች በትግራይ ኃይሎች ታጣቂዎች ወሲባዊ ጥቃቶች ተፈጽሞባቸዋል። በተጨማሪም ቤት ንብረታቸው ወድሟል እንዲሁም በሚጠሯቸው እና በሚደግፏቸው ቤተሰቦቻቸው ላይ በተፈጸሙ ግድያዎች፣ የአካል ጉዳተኞች እና የንብረት ዘረፋ እና ውድመቶች ምክንያትም ያለጧረ እና ደጋፊ ቀርተዋል፤ ለከፍተኛ ኢኮኖሚያዊ፣ ማኅበራዊ እና ሥነልቦናዊ ቀውስ ተዳርገዋል።

በአማራ ክልል ሸዋ ሮቢት ከተማ ኅዳር 13 ቀን 2014 ዓ.ም. ጠዋት 3:00 ሰዓት አካባቢ አንድ የ70 ዓመት አረጋዊ፤ ቀበሌ 05 ከሚገኘው ሱቃቸው በተቀመጡበት የትግራይ ታጣቂዎች ሲጋራ እንዲሰጧቸው ሲጠይቁቸው “ደሀ ዘርፈህ ብላ የሚል መንግሥት የለም” ብለው በመመለሳቸው ብቻ በሱቃቸው ውስጥ እንዳሉ በጥይት ደረታቸውን መትተው ገድለዋቸዋል።

የወልዲያ ከተማ ቀበሌ 04 ነዋሪና የሆኑ የ60 ዓመት አረጋዊት ነሃሴ 5 ቀን 2013 ዓ.ም. በትግራይ ኃይሎች ታጣቂ አስገድዶ መድፈር ተፈጽሞባቸዋል።

የአዕምሮ ሕሙማን በተለይ በትግራይ ኃይሎች ከሌሎች ሲቪል ሰዎች በበለጠ የጥቃት ዓላማ ተደርገዋል። ሕሙማኑ የትግራይ ኃይሎች ወደ ተቆጣጠሯቸው ከተሞች ሲገቡ በመንገድ ላይ በመገኘታቸው፣ ወይም መንቀሳቀስ በተከለከለባቸው ሰዓታት ሲንቀሳቀሱ በመገኘታቸው፣ ወይም የሚሰጣቸውን ትዕዛዝ ለመፈጸም ባለመቻላቸው፣ ወይም ለሚጠየቁት ጥያቄ ትክክለኛ መልስ ለመስጠት ባለመቻላቸው፣ ወይም የመንግሥት ሰላዮች ናቸው በሚል ጥርጣሬ መገደላቸውን ኮሚሽኑ ያሰባሰባቸው መረጃዎች ያሳያሉ። በርካታዎቹ የአዕምሮ ሕሙማን ለመገደላቸው ዋነኛው ምክንያት ለመንግሥት ኃይሎች መረጃ የሚያቀብሉ ሰዎች እንደ አዕምሮ ሕሙማን መስለው በትግራይ ኃይሎች ቁጥጥር ስር በሚገኙ ቦታዎች ውስጥ ይሰልላሉ የሚል ጥርጣሬ ነው። የአዕምሮ ሕሙማንን በሰላይነት የመጠርጠር አመለካከት በመንግሥት ኃይሎች ዘንድም እንዳለ መረጃዎች ያሳያሉ። በሰንበቴ ከተማ ይኖር የነበረ አንድ የአዕምሮ ሕሙማተኛን የመከላከያ ሠራዊት አባላት “የትግራይ ኃይሎች ተላላኪ ነው” በማለት ሁለት ጊዜ ወስደውት የአካባቢው ሰው ሕመምተኛ መሆኑን አስረድቶ ያስጣሉት ቢሆንም በመጨረሻ የመከላከያ ሠራዊት ምሽግ ሰርቶ የነበረበት ቦታ ተገሎ ተገኝቷል።

¹⁵ Persons with disabilities and older persons

ምክረ ሃሳብ

ሪፖርቱ ለሁሉም የጦርነቱ ተሳታፊ ኃይሎች እና ጉዳዩ ለሚመለከታቸው ሁሉ ዝርዝር ምክረ ሃሳቦችን አካቷል። ከነዚህም ምክረ-ሃሳቦች መካከል፤

1. የጦርነቱ ተሳታፊዎች በአባሎቻቸው ለተፈጸሙ ጥሰቶች ኃላፊነት በመውሰድና ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ተኩስ አቁም በማድረግ ለጦርነቱ ሰላማዊ መፍትሔ ለማፈለግ በቁርጠኝነት እንዲሰሩ፤
2. ፆታዊ ጥቃት የፈጸሙትን ጨምሮ የሰብአዊ መብት እና የሰብአዊነት ሕጎች ጥሰት የፈጸሙ እና ያስፈጸሙ ሰዎችና ቡድኖች ሁሉ ተጠያቂ ለማድረግ ገለልተኛ፣ ተአማኒ እና የሰብአዊ መብቶች ደረጃውን የሚያሟላ የወንጀል ምርመራ እና የክስ ሂደት በአስቸኳይ እንዲጀመር፤
3. ተጎጂዎችን፣ የተጎዱ አካባቢና ተቋሞችን መልሶ የማቋቋም ስራ በልዩ ትኩረት እንዲከናወን፤
4. ሀገራዊ፣ አሁን-ገራዊና ዓለም አቀፍ ማኅበረሰቡ ለሰላማዊ መፍትሔ፣ ለፍትሕ እና ለመልሶ ማቋቋም ተገቢውን ድጋፍ እንዲያደርግ የሚጠይቁት ይገኙበታል።